

L'ART
GÒTIC
A CATALUNYA

ARQUITECTURA

I

Catedrals, monestirs
i altres edificis
religiosos

I

Enciclopèdia Catalana

Barcelona, 2002

Presentació

JOSEP BRACONS CLAPÉS, PERE FREIXAS CAMPS
Coordinadors del volum

Caplletra
d'un manuscrit
de *Lo Crestià*.
(REMIÉ /
© Patrimoni
NACIONAL)

L'art gòtic a Catalunya inclou tres volums d'arquitectura: els volums I i II, en què s'estudia la de caràcter religiós, i el volum III, dedicat a l'arquitectura civil. Els dos primers volen oferir una visió de conjunt de l'arquitectura religiosa —cristiana—, tractant de posar de manifest tota la seva riquesa i diversitat i, al mateix temps, aportant al lector els elements necessaris per a una valoració de la seva significació en el context general de l'art gòtic europeu i també en el d'un món i una mentalitat, la medieval, en què el factor religiós assolía implicacions molt profundes, tant d'ordre espiritual com material.

Aquesta és, d'altra banda, una obra col·lectiva adreçada al gran públic, a un bon nombre de lectors no necessàriament especialitzats, per bé que, alhora, hem procurat que aplegui elements d'interès per a una franja de públic més iniciada. Per això, els coordinadors del present volum, en estreta col·laboració amb la direcció científica i editorial, hem procurat que els diversos articles que el componen estiguin orientats a informar i a reflectir amb claredat l'estat actual dels coneixements sobre l'arquitectura gòtica. S'ha posat a l'abast del lector els resultats dels considerables avenços que s'han produït durant els últims anys, tant en el camp de la recerca historicoartística com en el de la interpretació directa del patrimoni arquitectònic, en aquest darrer cas a causa, en gran part, de la intensa activitat desplegada en l'àmbit de l'arqueologia i de la restauració monumental. Per aquest motiu, la redacció dels articles ha estat encomanada a especialistes solvents i a investigadors que han centrat la seva activitat en aquests temes.

Aquest plantejament, però, de vegades porta a una minva en l'homogeneïtat d'alguns continguts i a divergències en aspectes puntuals entre els mateixos autors, tot i que hem tractat de mantenir la coherència global de totes les temàtiques i col·laboracions, sense caure en incompatibilitats insalvables. Atès, d'altra banda, que *L'art gòtic a Catalunya* dedica dos volums a l'escultura, hem optat per deslligar-la completament i nítida de l'arquitectura, àdhuc l'escultura arquitectònica o de caràcter monumental.

També s'ha posat molta cura en la selecció de les il·lustracions i, especialment, en les planimetries dels edificis, procurant que fossin sempre les més recents o les més fiables. I, també, que la seva reproducció fos llegible amb comoditat i obeís a criteris unitaris. Igualment, s'ha fet un esforç considerable per sintetitzar i per fer més comprensibles determinades informacions mitjançant mapes o quadres sinòptics, com els que serveixen per a explicar el contingut de les capelles dels grans edificis, les obres d'art gòtic que contenen o les fases de la seva construcció. Tot això haurà de redundar en benefici de la utilitat d'aquesta obra, i en concret del present volum, i reforçarà el caràcter referencial que aspirem a donar-li.

A l'hora d'enfocar conceptualment el fenomen de l'arquitectura gòtica catalana, hem tingut ben presents dues premisses.

En primer lloc, segons el criteri general de l'obra, no reduïm el concepte d'*arquitectura gòtica catalana* a l'estricta àmbit de l'arquitectura gòtica del Principat de Catalunya —expressió, encara, que es pot prendre amb sentit i amplitud diferents segons el moment històric—, sinó que tenim presents tots els Països Catalans, i, bé que ens limitem a l'estudi monogràfic dels edificis situats dins de la Catalunya actual, fem al·lusions constants als altres territoris catalans. Segurament, si es fa una ampliació d'aquesta mateixa col·lecció, serà possible estudiar monogràficament els edificis principals de fora de la Catalunya estricta. Encara més, considerem inqüestionable la unitat i la personalitat pròpia de l'arquitectura gòtica catalana dins el concepte més ampli de l'anomenat *gòtic meridional*, en contraposició al *gòtic clàssic* originari del nord de França, concepte que se'ns presenta cada cop més extens, en arribar al mateix cor de l'Alvèrnia, com s'observa a l'església d'una nau i capelles entre els contraforts de Nostra Senyora de Marthuret a Riòm, prop de Clarmont d'Alvèrnia.

La segona de les premisses es referereix a l'originalitat del llenguatge arquitectònic del gòtic català, reconeguda per una llarga tradició historiogràfica i, naturalment, per nosaltres mateixos. Tanmateix, creiem que aquesta originalitat no representa pas un fenomen local, aïllat i singular, tancat a les influències externes, sinó que és el resultat d'un procés d'intercanvi i d'assimilació de cultures diverses, més enllà del patró gòtic per antonomàsia, l'anomenat *gòtic clàssic* de la França del nord.

El gòtic català s'insereix plenament en el *gòtic meridional* i n'és potser una de les expressions més característiques. Per això hem cregut que la comprensió de l'arquitectura gòtica catalana i de les seves principals aportacions havia de fer-se tenint en compte la perspectiva europea i, molt particularment, el context del *gòtic meridional*. En conseqüència, hem incorporat diferents articles que ajuden a enquadrar les grans qüestions que planteja la interpretació de l'arquitectura gòtica catalana —la primacia de les naus úniques, la influència dels ordes mendicants en la definició de tipus arquitectònics, els intercanvis amb el migdia de França, etc.— tot situant-les en el context general i lligant-les amb la problemàtica del gòtic europeu.

Aquest primer volum d'arquitectura aplega, exclusivament, l'arquitectura gòtica religiosa des de l'aparició de les manifestacions més primerenques de l'estil fins a la plenitud del gòtic dels segles XIV i XV, circumscrita aquí a l'estudi dels grans edificis catedralicis.

Els continguts del llibre no atenen només la periodització cronològica; a l'hora de plantejar el volum i d'articular-ne els continguts, hem tractat de conjuminar l'inventari del patrimoni existent o desaparegut —mitjançant articles monogràfics relatius a edificis singulars o a grups d'edificis— amb les anàlisis tipològiques que servissin per a copsar-ne les característiques definidores. Al mateix temps, s'ha tingut en compte el marc històric general i el procés evolutiu, de manera que l'estructura del volum reflecteix les principals etapes del desenvolupament de l'arquitectura gòtica catalana, subdividida en tres grans apartats, que són:

- Els inicis de l'arquitectura gòtica. Les catedrals. El Cister i altres ordes
- L'arquitectura dels ordes mendicants. Les fundacions dels segles XIII i XIV
- La plenitud del gòtic (primera part). Les catedrals als segles XIV i XV

Aquests tres grans àmbits són precedits per dos articles introductoris que dibuixen la seqüència de l'arquitectura gòtica catalana en relació amb l'europea —tractant de posar de manifest sincronies i asincronies— i assenyalen els àmbits on es manifesta l'arquitectura religiosa, destacant la incidència de fets com la reforma lateranense o l'acció dels ordes religiosos.

El primer apartat assaja una visió del procés de substitució de les formes romàniques per les noves formes gòtiques. Aquest procés tingué lloc, principalment, a la Catalunya Nova, mentre que la Catalunya Vella seguia fermament arrelada a les solucions constructives tradicionals. Així, foren la seu metropolitana de Tarragona i la Seu Vella de Lleida les que iniciaren el camí decidit cap a la superació de les tipologies romàniques i l'experimentació i la innovació de la nova arquitectura gòtica. Que això tingués com a camp d'acció obres de gran envergadura com les esmentades catedrals va suposar una incidència molt intensa quant a la seva propagació a tota la Catalunya Nova.

Paral·lelament, el Cister bastia també els grans edificis de Poblet, Santes Creus i Vallbona, que, sens dubte, afavoriren la implantació de les novetats arquitectòniques gòtiques arreu del Principat. En aquest volum donem una visió harmònica de l'arquitectura cistercenca del segle XIII, mentre que les diferents construccions dels segles XIV i XV, que també componen aquests grans conjunts monàstics, són tractades en el segon volum d'arquitectura.

El segon apartat fa referència a l'activitat constructiva desplegada pels ordes mendicants. Es dona a aquesta arquitectura mendicant la importància que mereix, i que cada cop li és més reconeguda, pel paper protagonista en la prefiguració del gòtic català i en la definició del que foren els trets essencials no tant de l'anomenat *gòtic meridional* com del model arquetípic de l'arquitectura gòtica catalana: la nau única amb capelles entre els contraforts i coberta de fusta de dos vessants sobre arcs de diafragma o voltes de creueria. En aquest apartat anotem el canvi radical de plantejament que suposen les noves descobertes al convent de Santa Caterina de Barcelona, que alteren la cronologia acceptada fins ara i assenyalen l'existència d'una llarga seqüència constructiva que evoluciona d'un primer edifici romànic amb absis semicircular, anterior al segle XIII, a l'edifici plenament gòtic dels segles XIV i XV.

El tercer dels apartats en què s'estructura el llibre conté la primera part dedicada a l'època de plenitud del gòtic. En concret s'estudien únicament els grans edificis catedralicis, la majoria dels quals no tan sols omplen l'arc cronològic del gòtic, sinó que s'endinsen en bona part del segle XVI i dels següents. En alguns casos excepcionals, alguna de les seves estructures no s'enllestí fins als segles XIX i XX. Les catedrals són analitzades aquí globalment perquè es tracta d'obres amb un plantejament més unitari que el dels monestirs, conjunts arquitectònics en què resulta més fàcil efectuar una descomposició per unitats i examinar aquestes separadament. La resta d'edificis construïts durant la plenitud del gòtic, als segles XIV i XV, s'estudiaran en el volum II.

En definitiva, l'obra no es limita a aportar estudis monogràfics dels monuments a manera d'inventari o d'un catàleg monumental, sinó que agrupa els edificis i els fa precedir d'estudis introductoris per a ajudar a comprendre el significat de l'arquitectura religiosa en el context de la societat catalana de la baixa edat mitjana.

El discurs que s'inicia amb aquest volum tindrà continuïtat en el següent, com també els plantejaments adoptats. Amb ell es completarà la visió del cicle evolutiu de l'arquitectura gòtica religiosa a Catalunya. Com ja hem dit, un altre volum s'ocuparà íntegrament de l'arquitectura de caràcter civil. Aspectes complementaris seran oferts al volum introductor de la col·lecció, on es tractarà dels mètodes constructius, les traces dels edificis i les tècniques i els procediments de treball dels mestres d'obra medievals del període gòtic. Els volums dedicats a l'escultura també abordaran l'anàlisi d'obres d'escultura monumental integrades en conjunts arquitectònics.

Així, doncs, aquest volum enceta una visió del mosaic ric i suggeridor de l'arquitectura gòtica que s'anirà desglossant temàticament en els altres dos volums d'arquitectura de *L'art gòtic a Catalunya*.

La Coronació de la Mare de Déu en una clau de volta de la catedral de Tarragona. (17-65.)

L'ART
GÒTIC
A CATALUNYA

ARQUITECTURA

II

Catedrals, monestirs
i altres edificis
religiosos
2

Enciclopèdia Catalana

Barcelona, 2003

Presentació

JOSEP BRACONS CLAPÉS, PERE FREIXAS CAMPS
Coordinadors del volum

Aquest segon volum d'arquitectura de *L'art gòtic a Catalunya* enllaça directament amb el que el precedeix per a completar, com no s'havia fet mai fins ara, el panorama de l'arquitectura religiosa gòtica del nostre país. Inclou tant anàlisis temàtiques i tipològiques com els estudis monogràfics dels principals edificis i les referències a aquelles obres que es podrien considerar de segon o tercer ordre. A més, també aplega estudis que pretenen acostar el lector a un desenvolupament exhaustiu d'aquest tipus d'arquitectura i a la seva projecció geogràfica, més enllà de l'àmbit estricte del Principat, i a la seva pervivència cronològica, que ultrapassa els límits establerts tradicionalment per a l'art gòtic.

Quatre grans apartats distribueixen ordenadament els continguts del llibre:

- La plenitud del gòtic (segona part). Esglésies seculares i regulars als segles XIV i XV
- La continuïtat en els temps moderns. El gòtic tardà
- Enderrocs, trasllats i restauracions d'edificis gòtics. El neogòtic
- L'arquitectura gòtica catalana. Influències i projecció

Els dos primers reflecteixen, respectivament, la continuïtat de la colossal activitat del gòtic de plenitud al llarg dels segles XIV i XV, tot i les crisis polítiques i socials, i la pervivència d'aquest estil en els temps moderns. El tercer valora la presència de l'arquitectura gòtica en el món contemporani i el darrer introdueix les pautes que permeten entendre la relació del gòtic català amb el seu context medieval i europeu.

Una gran part del volum anterior d'arquitectura religiosa era dedicat a l'estudi dels grans edificis catedralicis construïts als segles XIV i XV. En aquest segon volum, en canvi, hem assignat una bona part de l'espai a l'anàlisi dels grans edificis no catedralicis, tot i que també hi hem inclòs la continuació i l'acabament d'algunes catedrals que no es van completar fins ben entrada l'època moderna, com ara les seus de Tortosa i de Girona.

El lector hi trobarà, per tant, un recorregut complet pels temples gòtics parroquials i monàstics no mendicants dels segles XIV i XV i per totes aquelles altres construccions que van ser objecte de substitucions, sobreposicions i ampliacions. En definitiva, ambdós llibres, aquest i l'anterior, volen oferir una panoràmica prou exhaustiva del conjunt de l'arquitectura gòtica del país, molt més rica i diversa del que les visions centrades exclusivament en els grans edificis oferien fins ara. No obstant això, es pot constatar el predomini del model d'església de nau única, amb unes solucions ornamentals sòbries i contingudes que confereixen a l'espai religiós català del gòtic una austeritat realment corprenedora i que el fan plenament original dins el marc de l'anomenat gòtic meridional.

El primer apartat en què s'estructura el llibre conté la segona part dedicada a l'època de plenitud del gòtic. S'estudien, en primer lloc, les grans esglésies no catedralícies de tres naus, com ara l'antiga canònica de Sant Feliu de Girona, acabada als segles XV i XVI, les originals proposades de Santa Maria de Cervera i Santa Maria de Castelló d'Empúries i, finalment, la Seu de Manresa i Santa Maria del Mar, un dels monuments cabdals de l'arquitectura catalana i europea. Segueix un estudi dels nombrosos temples de nau única escampats pel Principat, la tipologia més estesa a tot el territori, representada per grans esglésies com la barcelonina de Santa Maria del Pi, Santa Maria de Montblanc o Santa Maria de Balaguer, i també per edificis més modestos estesos arreu. En aquest primer apartat s'ha inclòs així mateix un capítol dedicat a l'arquitectura monàstica i canonical. Els grans monestirs benedictins i del Cister van ser objecte al llarg del tres-cents i del quatre-cents d'ampliacions i reformes que hem recollit i descrit. També s'hi estudien les transformacions dutes a terme en esglésies canòniques o les construccions d'ordes religiosos que tingueren un gran impuls al segle XV, com els cartoixans o els jerònims. Així doncs, tenen tractament monogràfic la cartoixa de Montalegre i el monestir de Sant Jeroni de la Murtra.

En canvi, en aquest apartat no incloem les capelles integrades en els edificis civils, com ara hospitals o palaus, que hem optat per estudiar en el volum *Arquitectura III*, dedicat a l'arquitectura civil. N'és una excepció, però, la capella de Santa Àgata del Palau Reial Major de Barcelona, que, pel fet de ser un edifici exempt i amb personalitat pròpia, s'estudia juntament amb els temples parroquials de nau única.

El segon apartat d'aquest llibre fa referència a la llarga persistència de l'arquitectura gòtica en època renaixentista i al procés d'hibridació que condueix a la gradual dissolució del sistema constructiu gòtic. Al mateix temps es constata que la continuació de les catedrals de Girona i

Tortosa, així com la de l'antiga canònica de Solsona, esdevinguda catedral, es fa amb absoluta fidelitat als plantejaments gòtics inicials. Hem dedicat una especial atenció al cas singular de la catedral de Girona, bastida amb interrupcions que en feren perillar seriosament l'acabament, com ara la de l'any 1513, data en què el capítol, espantat per l'envergadura de l'obra pendent i per l'elevat cost econòmic, va decidir aturar el projecte i tancà la nau a mig fer. El text central de l'apartat és un exhaustiu article sobre la prolongació a Catalunya del gòtic al cinc-cents, període en què aquest estil, tot i que conviu amb el renaixentista, és particularment actiu —després de les conseqüències funestes que per al país van tenir la guerra civil catalana i el conflicte remença del segle XV—. Al llarg de tot el segle XVI perviu encara amb força acceptació la tipologia d'esglésies d'una sola nau, amb la capçalera poligonal, els contraforts allotjats a les capelles laterals i les cobertes amb volta de creueria. Aquest model, que va triomfar plenament a Catalunya per la seva gran funcionalitat i senzillesa, va ultrapassar el mateix cinc-cents.

El tercer apartat recull diversos aspectes que el lector difícilment pot trobar en una història de l'art convencional, rigorosament segmentada per estils, o, fins i tot, en una monografia sobre l'arquitectura gòtica limitada a l'edat mitjana. Es tracta de la presència de l'arquitectura gòtica a la Catalunya contemporània, el seu reconeixement com a patrimoni històric i monumental, la seva descoberta historiogràfica i literària, la incidència dels conflictes dels segles XIX i XX en una gran quantitat d'edificis i, encara, el fenomen del neogòtic, tan lligat a la intervenció en edificis medievals, sovint amb voluntat restauradora. Trasllats, destruccions irreparables per sobreposició, addició o, senzillament, per negligència, incúria o vandalisme, han alterat la veritable dimensió de l'arquitectura gòtica catalana. El lector hi trobarà així mateix una acurada atenció a l'estètica, com també als constructors, de l'anomenat període neogòtic, durant el qual, de vegades amb un encès to romàntic, la societat catalana va girar els ulls cap a la recerca dels temps perduts de l'edat mitjana i, en particular, cap als moments de màxim apogeu, que van correspondre a l'època del gòtic, quan Catalunya era el centre d'un dels grans estats medievals, el que formaven els països de la Corona d'Aragó.

Finalment, hem inclòs un darrer apartat en què s'estableixen les connexions de l'arquitectura gòtica catalana amb la d'alguns territoris veïns i també amb la d'altres de més llunyans. S'hi avalua sintèticament la projecció de l'arquitectura religiosa gòtica catalana a Occitània, Sardenya, Sicília, Aragó i altres països hispànics. Per l'estreta vinculació amb Catalunya, l'arquitectura dels territoris de la Catalunya del Nord, les Illes Balears i el País Valencià és objecte d'atenció en altres volums de la col·lecció, encara que també se'n fa un esbós en els

articles introductoris d'aquest mateix volum. Volem subratllar, una vegada més, que l'arquitectura gòtica catalana és una realitat que s'estén molt més enllà dels límits de la Catalunya actual i que no és possible adquirir-ne una visió completa sense tenir en compte la resta de territoris de parla catalana i els dominis de la Corona d'Aragó, com també aquells altres indrets amb els quals els intercanvis culturals van ser més fluidos.

En definitiva, com en el primer volum d'arquitectura, els coordinadors d'aquest segon volum hem procurat, en el marc de la direcció editorial i científica, que els diferents articles no solament informin sobre l'estat actual del nostre coneixement de l'arquitectura gòtica, sinó també que donin les coordenades principals de la seva significació. Així mateix, hem reunit diverses novetats fruit de l'avenç de la recerca i de la interpretació derivada de la contemplació directa dels edificis. Per a això, hem comptat amb un valuós equip de col·laboradors format per qui més, i també per qui més de prop, coneix els continguts que s'hi apleguen i hem procurat, per damunt de tot, que la informació arribés al lector amb claredat, coherència i precisió. La consulta de tota la documentació gràfica que s'inclou (fotografies, mapes, planimetries, esquemes, quadres, imatges, etc.), la majoria realitzada expressament, així com els diversos índexs inclosos al final, seran de gran ajuda per a la navegació pels continguts del llibre i per a la descoberta de l'arquitectura gòtica catalana en tota la seva riquesa i diversitat.

Rosassa de Santa Maria del Mar
(AB-G.5em)

L'ART
GÒTIC
A CATALUNYA

ARQUITECTURA III

Dels palaus a les masies

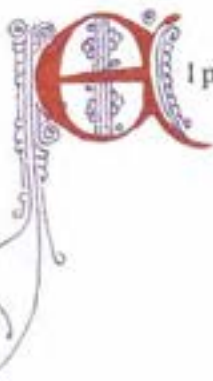

Enciclopèdia Catalana

Barcelona, 2003

Presentació

EDUARD RIU-BARRERA
Coordinador del volum

El present volum, tercer d'arquitectura de *L'art gòtic a Catalunya*, tracta d'aquelles edificacions que, en contraposició de les religioses, es coneixen per arquitectura civil d'ençà de fa dos o tres segles, quan el curs de la història va fer que se separessin aquestes dues esferes de l'ordre social. La divisió, estipulada per la tradició historiogràfica i la disciplina arquitectònica, es troba carregada d'anacronisme quan s'aplica a societats antigues on sempre es presentaren juntes, encara que en gradacions diverses. Dins de la societat feudal d'època gòtica, la religió amarava tot l'ordre social, així com les seves produccions i equípaments. D'aquesta forma la funció sacra era la principal generadora d'arquitectures monumentals, en les quals sovint es combinava amb el caràcter cívic, atès que fins i tot els temples, des de les simples capelles a les catedrals, podien emanar de les forces socials laiques de l'aristocràcia o del comú, i dels poders estamentals, corporatius o reials, i també representar-los.

D'acord amb la divisió expressada, la reductiva categoria de l'arquitectura sacra tan sols incorpora els llocs de culte, les esglésies i els seus annexos més directes que són els claustres, de manera que aquestes peces singulars resten fora dels contextos d'on sorgiren, orfes dels complexos catedralicis, palatins, monàstics o simplement domèstics on els temples s'imbricaven orgànicament. D'altra banda, l'arquitectura civil acull tota construcció no destinada al culte, des de la residencial i de treball, també eclesiàstica, fins a les infraestructures viàries o les obres militars, encara que molt sovint fossin degudes a organismes religiosos o, si més no, es trobessin plenament integrades en l'ambient d'omnipresent sacralitat.

La fusió entre obres civils i religioses no és solament una qüestió de la seva sovint indistinta natura històrica, sacra i secular, sinó que també es palesa des d'un punt de vista intrínsecament arquitectònic. La construcció gòtica catalana va fer servir tipologies, solucions i recursos semblants en obres religioses i civils, de manera que no és tan sols la càrrega ornamental allò que estilísticament les agermana. Ultra la unitat decorativa, hi ha congruències de fons, estructurals i compositives, encara que no cal dir que la configuració d'espais de diferent natura i valor va suposar formulacions divergents o, més ben dit, preferents segons els ambients culturals o seculars.

La creació arquitectònica es va fer sempre a partir de dos tipus de peces produïdes per la divergència dels seus sistemes de coberta, que podien ser de volta de creueria o de sostre embigat, aquest, sostingut als murs perimetrals o per arcades de diafragma. Les edificacions que es construïren així foren sempre un volum simple, amb terrat pla per a les voltes o amb teulada lleugerament inclinada en les cobertes de fustam, amb un espai interior lliure de suports, traslladats al contorn com a les esglésies d'arcs de diafragma, les grans sales palatines o els dormidors conventuals. L'ambient intern es trobava, només excepcionalment, en alguns temples o llotges compartimentat en naus per tirades d'arcades. La combinació de

la funció de tancament i càrrega en els murs circumdants els feia poc propicis a la perforació d'obertures, resoltes generalment per buits ortogonals, lleugerament o falsament arquejats, com és el cas de les llin-des perforades de les finestres coronelles. En la massa de les edificacions així desenvolupades predomi-nava l'horitzontalitat, amb façanes de grans superfícies planes, on els plens s'imposaven a la buidor i una severa o continguda càrrega ornamental no desfigurava mai la morfologia arquitectònica, sinó que ten-dia a remarcar-la amb simples recursos lineals a manera de cornises o de jocs de plans i ressaltos.

Ambdós tipus arquitectònics s'adoptaren al llarg del segle XIII i ho feren, sobretot, en detriment de la construcció ro-mànica amb voltes seguides, que gairebé va extingir-se. La coberta de terrat pla amb voltes de creue-ria, excepcionalment suportada per columnes –des de les més simples fins a les complexes estrellades d'avançat el segle XV–, va abrigar tant grans naus eclesials com petites capelles, però també es troba a les antigues dependències monàstiques de Poblet i Santes Creus, a les sales castelleres de Bellver de l'en-trada del segle XIV, o a les plantes baixes dels grans hospitals urbans del tombant de la centúria següent. En ple quatre-cents s'empraren, a la manera de les sales capitulars, en l'espai de contractació de les ma-jestuoses llotges mallorquina i valenciana, per a assolir la màxima realització en la sala dels Barons del Castell Nou de Nàpols.

Tanmateix, si la volta de creueria es troba en construccions diverses –sobretot quan havien d'allotjar ambients espe-cialment solemnes–, les peces de coberta de fusta de doble vessant amb arcs de diafragma o sense ser-viren per a construir tota mena d'edificacions, des de les més senzilles a les més opulents, tant de la ruralia com dels nuclis urbans. Els cossos constituïts per naus lliures amb cobertes d'encavallades de fusta o d'arcs de diafragma podien esdevenir edificis autònoms o, per agregació, articular-se en formes diverses, tot i que majoritàriament ho feren en ales organitzades per un pati o claustre central. D'aquesta manera sorgiren construccions ben diferents, des d'infinat d'esglésies a dormitoris i refetors mo-nàstics tan antics com els de Poblet i Santes Creus o els posteriors de Pedralbes i Vallbona de les Mon-ges. Però també van modelar una munió de sales palatines o simplement castelleres, entre les quals hi ha significats exemples a les forteses de Peratallada, Vall-de-roures o Verdú i els complexos àulics de Barcelona, Ciutat de Mallorca i Perpinyà; a més de les estances hospitaleres de Barcelona o Vic, les naus de les drassanes barcelonines i del Grau de València, les sales representatives de la llotja i la casa de la Ciutat de Barcelona, la part coneguda i desapareguda de l'Estudi General de Lleida, així com tants i tants cellers, magatzems o estances de tota mena sempre de caràcter corporatiu o senyorial.

La nau feta d'arcs de diafragma fou un tipus arquitectònic tan simple com eficient i versàtil, cosa que explica el seu aclaparador succés a l'hora de formar edificis de tota mena. Fins ara sembla haver interessat més la dis-quisició sobre el seu origen i la recepció en terres catalanes, sempre fixada i reduïda als temples, que no pas l'examen de l'elaboració arquitectònica, aplicació tipològica i distribució geogràfica del tipus un cop plenament formulat. En el primer sentit, ha fet fortuna una tesi que ha volgut veure-hi una fà-brica d'arrel romana, d'acord amb una certa tendència historiogràfica que pretén trobar en l'arquitectura gòtica catalana uns continguts invariables suposadament hereus de la tradició clàssica. De fet, no hi ha en l'arquitectura de Roma tipologies ni pròximes ni remotes que s'hi assemblin. La recuperació du-rant el segle XIII dels suposats precedents romans d'arcs de diafragma s'ha explicat segons un llarg re-corregut, amb una primera adopció per l'arquitectura cristiana oriental i una tornada a l'occident me-diterrani a través de l'arquitectura islàmica o la directa assimilació pels croats. També s'ha considerat que hauria restat una somorta tradició local, emergida amb la gènesi del gòtic.